

คัมภีร์ล้านนา: การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์

LANNA MANUSCRIPTS: CREATING LEARNING ACTIVITIES FOR PRESERVATION

¹พระมหาเกียรติ วรกิตติ และ ²พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต

¹Phramaha Keerati Warakitti and ²Phramaha Bovornvit Ratanachoto

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Lampang Buddhist College, Thailand

Received: 2025-11-06

¹Corresponding Author's Email: Ckoutlawz@gmail.com

Revised: 2025-11-17

¹เบอร์โทร: 063-108-1157

Accepted: 2025-12-21

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัยเรื่อง “คัมภีร์ล้านนา: การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาและแนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนา 2) สร้างกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับคัมภีร์ล้านนา และ 3) ส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนาในพื้นที่จังหวัดลำปาง การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบประเมิน IOC สำหรับผู้เชี่ยวชาญ แบบสัมภาษณ์พระสงฆ์ นักวิชาการท้องถิ่น และนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์โบราณล้านนา จำนวน 30 รูป/คน และแบบประเมินกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา เพื่อประเมินความน่าเชื่อถือของกิจกรรมจากพระสงฆ์และประชาชนในจังหวัดลำปาง จำนวน 100 รูป/คน ได้แก่ พระสงฆ์ 50 รูป และประชาชน 50 คน

จากผลการวิจัยพบว่า 1) คัมภีร์ล้านนาเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปะ และภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนาจึงสะท้อนถึงความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดลำปาง องค์ความรู้และคุณค่าที่ปรากฏในคัมภีร์ล้านนาเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ ความเข้าใจ และแรงบันดาลใจแก่ผู้ศึกษาในการสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวอย่างยั่งยืน 2) กิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนามีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมทักษะการใช้ภาษา พัฒนาการฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษา ล้านนา พร้อมทั้งประยุกต์เทคโนโลยีในการสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูล นอกจากนี้ยังมุ่งสร้างความเข้าใจในภาษา อักษรล้านนา และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในคัมภีร์ เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ล้านนา และส่งเสริมการเผยแพร่ความรู้สู่สังคมอย่างเป็นรูปธรรม และ 3) การส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์ คัมภีร์ล้านนาในเขตพื้นที่จังหวัดลำปาง สามารถต่อยอดในการอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดนิทรรศการ การเผยแพร่

ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ และการสนับสนุนการศึกษาคัมภีร์ล้านนาอย่างมีระบบ ในสถาบันการศึกษา วัด ชุมชนต่างๆ ตามกระบวนการอย่างสมบูรณ์

คำสำคัญ: คัมภีร์ล้านนา; กิจกรรมการเรียนรู้; การอนุรักษ์

Abstract

The research report of “Lanna Manuscripts: Creating Learning Activities for Preservation” aimed to; 1) study the background and methods of conserving Lanna manuscripts; 2) develop a learning activity for Lanna manuscripts; and 3) promote learning and conservation of Lanna manuscripts within Lampang Province. The study was conducted as action research employing both qualitative and quantitative data. The research instruments included an IOC assessment form for experts; interview forms for monks, local scholars, and academics; 30 specialists in ancient Lanna scriptures; and an evaluation form for Lanna scripture learning activities. The activities’ reliability was assessed by 100 participants in Lampang Province, comprising 50 monks and 50 laypersons.

The findings revealed that; 1) Lanna manuscripts served as vital sources of information in history, religion, art, and local wisdom. The preservation of these manuscripts reflected the pride of Lampang Province in its cultural heritage. The knowledge and values contained in the manuscripts provided essential guidance for promoting conservation, fostering awareness, understanding, and inspiration among learners to sustain this wisdom. 2) The Lanna Scripture Learning Activity aims to enhance language skills, including listening, speaking, reading, and writing in the Lanna language, while integrating technology for communication and information dissemination. It also seeks to deepen understanding of the language, Lanna script, and Buddhist principles contained in the scriptures, thereby preserving and transmitting Lanna cultural wisdom and promoting the tangible dissemination of knowledge to society. 3) Promoting the study and preservation of Lanna manuscripts in Lampang Province can be further developed through workshops, exhibitions, knowledge dissemination via various media, and the systematic support of Lanna manuscript education in schools, temples, and communities through a comprehensive process.

Keywords: Lanna Manuscripts; Learning Activities; Preservation

บทนำ

ภาคเหนือของประเทศไทยเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสืบทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นมายาวนาน หนึ่งในมรดกที่สะท้อนเอกลักษณ์อันโดดเด่นของภูมิภาคนี้ คือ “คัมภีร์ล้านนา” ซึ่งทำหน้าที่บันทึกคำสอนทางพุทธศาสนา ความเชื่อพื้นบ้าน กฎหมายและจารีตประเพณี ความรู้ด้านการแพทย์พื้นถิ่น รวมถึงวรรณกรรมที่ถ่ายทอดวิถีชีวิตและโลกทัศน์ของชุมชนในอดีต คัมภีร์เหล่านี้จึงเป็นหลักฐานสำคัญที่ช่วยให้เข้าใจพัฒนาการทางสังคม ความคิด และวัฒนธรรมของชาวล้านนาได้อย่างลุ่มลึก อย่างไรก็ตาม แม้คัมภีร์ล้านนามีคุณค่าทางวิชาการและประวัติศาสตร์สูง แต่ความสำคัญของคัมภีร์กลับลดลงอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน คัมภีร์จำนวนมากเสื่อมสภาพจากอายุการใช้งานและสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น การกรอบ เปราะ และการสูญหาย ขณะเดียวกันการจัดเก็บยังขาดมาตรฐานที่ชัดเจน ทำให้การอนุรักษ์และการสืบทอดองค์ความรู้ประสบข้อจำกัด อีกทั้งจำนวนผู้เชี่ยวชาญด้านอักษรธรรมล้านนาและภาษาโบราณลดลงอย่างเห็นได้ชัด ส่งผลให้การถอดถ้อยความ การตีความ และการแปลเนื้อหาไม่สามารถดำเนินการได้อย่างครอบคลุม แม้คัมภีร์จะมีความหลากหลายทางภาษาและอักษร เช่น ล้านนา ไทยลื้อ ไทยเขิน พม่า และบาลี อันเป็นหลักฐานที่สะท้อนความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม แต่ความหลากหลายดังกล่าวกลับเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสำหรับคนรุ่นใหม่และผู้สนใจทั่วไป ในระดับชุมชน แม้วัดและหอไตรจะเป็นแหล่งเก็บรักษาคัมภีร์ล้านนาที่สำคัญ แต่การนำคัมภีร์มาใช้ประโยชน์เชิงการเรียนรู้ยังมีอยู่อย่างจำกัด เนื่องจากขาดสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ยังเป็นแบบดั้งเดิม และขาดกิจกรรมที่เชื่อมโยงคัมภีร์กับวิถีชีวิตหรือบริบททางวัฒนธรรมในยุคปัจจุบัน ส่งผลให้ประชาชน โดยเฉพาะเยาวชน ไม่เกิดความตระหนักถึงคุณค่าและบทบาทของคัมภีร์ล้านนาต่อสังคมร่วมสมัย ปัญหาและช่องว่างเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้หรือกิจกรรมที่เอื้อต่อการเข้าถึงองค์ความรู้จากคัมภีร์ล้านนาในมิติที่หลากหลาย ทั้งด้านเนื้อหา ภาษา และบริบททางวัฒนธรรม การสำรวจสถานการณ์คัมภีร์ในพื้นที่ การทำความเข้าใจบทบาทของพระสงฆ์ นักวิชาการ และประชาชนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการประเมินกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ จึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์และการถ่ายทอดคัมภีร์ล้านนาอย่างยั่งยืน (Chanhom, 1995)

จังหวัดลำปางเป็นหนึ่งในพื้นที่สำคัญของดินแดนล้านนาที่มีความรุ่งเรืองด้านวัฒนธรรมและศาสนา มาตั้งแต่อดีต องค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ของลำปางปรากฏชัดทั้งในรูปของโบราณสถาน เจดีย์ วัด ตลอดจนศิลปกรรมและโบราณวัตถุจำนวนมาก ซึ่งล้วนสะท้อนถึงความเจริญของชุมชนและความสัมพันธ์กับเมืองศูนย์กลางอื่นในภูมิภาคล้านนา เช่น หริภุญชัย เชียงใหม่ และเชียงราย การสั่งสมทางวัฒนธรรมนี้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องยาวนานตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวีในพุทธศตวรรษที่ 13 และพัฒนามาเป็นเมือง “เขลางค์” หรือ “ละกอน”

ซึ่งเป็นชื่อที่ปรากฏในเอกสารโบราณหลากหลายประเภท ตั้งแต่ตำนานพื้นเมือง จารึกศิลา ไปจนถึงพงศาวดารโบราณ ตลอดระยะเวลาหลายศตวรรษ ลำปางจึงไม่เพียงทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการตั้งถิ่นฐาน หากยังเป็นพื้นที่ที่สะท้อนพลวัตทางสังคม การเมือง และความเชื่อของผู้คนในภูมิภาคได้อย่างชัดเจน หลักฐานทางโบราณคดีและเอกสารโบราณที่พบในลำปางช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของเมืองในอดีต ทั้งในด้านศาสนา เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัดพระธาตุลำปางหลวงในอำเภอเกาะคา ซึ่งเป็นศูนย์กลางศรัทธาและวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวลำปางมายาวนาน บริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานอย่างต่อเนื่องและความรุ่งเรืองของศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมล้านนา ส่งผลให้ลำปางได้รับการยอมรับว่าเป็นเมืองเก่าแก่ที่สะท้อนความต่อเนื่องของอารยธรรมล้านนาอย่างเด่นชัด (Thaweekul, 2018)

หนึ่งในหลักฐานที่มีคุณค่ายิ่งต่อการศึกษาคัมภีร์ไบเบิลของลำปางและล้านนา คือ “คัมภีร์ไบเบิล” และเอกสารโบราณประเภทต่าง ๆ ซึ่งบันทึกองค์ความรู้หลายด้าน ทั้งคำสอนทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาลวิทยา เรื่องเล่าในท้องถิ่น พงศาวดาร กฎหมายจารีต การแพทย์พื้นบ้าน ตลอดจนตำราที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและวิถีชีวิต คัมภีร์เหล่านี้ไม่เพียงให้ข้อมูลด้านเนื้อหาเท่านั้น หากยังสะท้อนความชำนาญด้านภาษา อักษร และภูมิปัญญาของปราชญ์ล้านนาในแต่ละยุคสมัย เนื่องจากถูกบันทึกไว้ด้วยอักษรธรรมล้านนา ไทยลื้อ ไทยเขิน พม่า และบาลี ทำให้คัมภีร์ไบเบิลเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าซึ่งเชื่อมโยงระหว่างความเชื่อ ศิลปะ และสังคมได้อย่างลึกซึ้ง แม้คัมภีร์ไบเบิลจะมีความสำคัญหลายด้าน แต่การศึกษาและการอนุรักษ์กลับเผชิญข้อจำกัดจำนวนมาก ตั้งแต่สภาพวัสดุที่เสื่อมตามกาลเวลา ระบบการเก็บรักษาที่ไม่เป็นมาตรฐาน ไปจนถึงจำนวนผู้รู้ด้านอักษรล้านนาที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ความหลากหลายของภาษาและสำนวนโบราณในคัมภีร์ยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการถอดความและการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษา ผลที่ตามมาคือ คัมภีร์จำนวนมากถูกจัดเก็บไว้ในวัดโดยไม่ได้รับการปริวรรตหรือศึกษาต่อยอด ทั้งที่คัมภีร์ดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการทำความเข้าใจรากเหง้าทางวัฒนธรรมและพัฒนาการของสังคมลำปางได้อย่างลึกซึ้ง (The Committee of Wat Phra That Lampang Luang, 1970)

ในจังหวัดลำปางโดยเฉพาะ การอนุรักษ์และศึกษาคัมภีร์ไบเบิลยังคงกระทำกันในวงจำกัด ทั้งในด้านบุคลากรและกระบวนการจัดการ ไม่มีระบบรวบรวมและนำเสนอข้อมูลที่เป็นรูปธรรม จึงทำให้ชุมชนและสถาบันการศึกษายังคงมีช่องว่างในการเข้าถึงองค์ความรู้จากคัมภีร์อย่างทั่วถึง หากไม่มีการดำเนินงานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ คัมภีร์เหล่านี้อาจสูญเสียทั้งในเชิงกายภาพและเชิงความหมาย ทำให้มรดกทางภูมิปัญญาที่สำคัญของลำปางและล้านนาไม่อาจถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไปได้ เอกสารโบราณล้านนาถือว่าเป็นมรดกทางปัญญาที่สะท้อนทั้งอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของผู้คนในอดีต โดยบันทึกองค์ความรู้ ความเชื่อ และประเพณีที่สืบทอดต่อกันมายาวนาน ภายในเอกสารเหล่านี้ปรากฏอักขระและภาษาท้องถิ่นควบคู่กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งช่วยอธิบายความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในภูมิภาค ตลอดจนบทบาทของปราชญ์ท้องถิ่นผู้ทำหน้าที่สั่งสมและถ่ายทอดความรู้ผ่านวรรณกรรม ตำนาน และคัมภีร์

หลากหลายประเภท ในจำนวนเอกสารเหล่านี้ คัมภีร์ไบเบิลถือเป็นหลักฐานสำคัญที่สุดชิ้นหนึ่ง เพราะบันทึกข้อมูลทั้งด้านโลกียะและธรรมะอย่างเป็นระบบ เนื้อหาครอบคลุมกว้างขวาง ตั้งแต่หลักธรรม พงศาวดาร โบราณคดี วรรณกรรมพื้นบ้าน กฎหมายจารีต ตำรายา เวทมนตร์คาถา ไปจนถึงคู่มือประกอบพิธีกรรม ทำให้เห็นโครงสร้างความคิดและแบบแผนวัฒนธรรมที่หล่อหลอมสังคมล้านนาในแต่ละช่วงเวลา นอกจากนี้ คัมภีร์ไบเบิลยังมีคุณค่าในเชิงมานุษยวิทยาและสังคมศาสตร์ เนื่องจากเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรม เช่น วัด โบราณวัตถุ และรูปแบบอักษร กับนามธรรม ได้แก่ ศรัทธา ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นหลักฐานที่ช่วยอธิบายพัฒนาการของสังคม ตลอดจนเอกลักษณ์ของชุมชนล้านนาได้อย่างลึกซึ้ง (Phrapissanupol Suwunnarupo et al. 2019)

คัมภีร์ไบเบิลถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญของอัตลักษณ์วัฒนธรรมล้านนาอย่างเด่นชัด ทั้งในด้านภาษา อักษร วรรณคดี ความเชื่อ และประเพณี นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงความรู้เรื่องของพระพุทธศาสนาในฐานะรากฐานของชีวิตและสังคมในอดีต ความรู้และเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์เผยให้เห็นภูมิปัญญาของบรรพชน พร้อมกับบทบาทของปราชญ์ผู้ถ่ายทอดความรู้ ซึ่งทำให้คัมภีร์เหล่านี้กลายเป็นรากฐานสำคัญขององค์ความรู้และวัฒนธรรมล้านนาที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ในมุมมองของนักวิจัย คัมภีร์ไบเบิลไม่ใช่เพียงเอกสารทางประวัติศาสตร์หรือศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งข้อมูลเชิงลึกที่ช่วยให้เข้าใจวิถีชีวิต สังคม และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในอดีต การศึกษาและปริวรรตคัมภีร์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์พลวัตทางวัฒนธรรม การสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาล้านนาให้คงอยู่ต่อเนื่อง อีกทั้งความสำคัญของคัมภีร์ไบเบิลยังสะท้อนในรูปแบบวัสดุและกระบวนการผลิต โดยคัมภีร์เหล่านี้ทำจากใบต้นลาน ซึ่งจารึกตัวอักษรลงไปโดยวิธีที่เรียกว่า “จาร” ใบลานมักถูกเจาะรูตรงกลางหรือใกล้ปลายสองรูเพื่อร้อยด้วยด้ายพันที่เรียกว่า “สายสยอง” หรือ บางท้องถิ่นเรียกว่า “สายสนอง” การร้อยแผ่นใบลานเข้าด้วยกันหลายแผ่นจะเรียกว่า “ผูก” โดยหนึ่งผูกมักประกอบด้วยประมาณ 24 แผ่น และหากเนื้อหายาวจะถูกแบ่งเป็นหลายผูก ซึ่งชาวล้านนาเรียกว่า “1 กับ” แม้คัมภีร์ไบเบิลจะมีอายุน้อยกว่าศิลาจารึก แต่มีอายุมากกว่าสมุดไทยหรือสมุดข่อย ขึ้นอยู่กับวัสดุรองรับการจารึก และในดินแดนล้านนาได้มีการค้นพบคัมภีร์ไบเบิลที่สมบูรณ์และมีอายุไม่น้อยกว่า 400–500 ปี ซึ่งสะท้อนถึงความทนทานของวัสดุและความสำคัญทางวัฒนธรรมที่ได้รับการอนุรักษ์มาอย่างยาวนาน (Premjit et al. 2005)

อย่างไรก็ตาม การปริวรรตและถอดองค์ความรู้จากคัมภีร์โบราณยังดำเนินไปอย่างจำกัด เนื่องจากขาดผู้เชี่ยวชาญด้านอักษรล้านนา ส่งผลให้คัมภีร์จำนวนมากยังไม่ได้รับการศึกษาอย่างแท้จริง หากไม่มีการสนับสนุนด้านการเรียนรู้และการถอดความอย่างเป็นระบบ คัมภีร์เหล่านี้อาจเสื่อมสลายทั้งทางกายภาพและคุณค่าทางปัญญา กลายเป็นเพียงวัตถุโบราณที่ไม่สามารถสะท้อนความหมายดั้งเดิมได้ ในมุมมองของนักวิจัย การศึกษาคัมภีร์อย่างเป็นขั้นตอนและเชิงระบบสามารถเปิดเผยสาระและภูมิปัญญาที่ซ่อนอยู่ ทำให้ชุมชนเข้าถึงความรู้และคุณค่าทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกันองค์ความรู้ที่ได้ยังสามารถจัดระบบเพื่อประยุกต์ใช้ในสถาบันการศึกษา วัด และชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และสืบสานมรดกทางภูมิปัญญาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2569)

คัมภีร์ไบเบิลสะท้อนถึงภูมิปัญญา ความละเอียดประณีต และศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาของบรรพชน เนื้อหาครอบคลุมคำสอนทางศาสนา ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม จึงมีคุณค่าทางวิชาการเทียบเท่าศิลาจารึกหรือสมุดไทย โดยทั่วไปคัมภีร์จะเก็บรักษาในวัด และบางแห่งยังใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งสะท้อนถึงความต่อเนื่องของคัมภีร์ในวิถีชีวิตชุมชน อย่างไรก็ตาม การอนุรักษ์คัมภีร์ในจังหวัดลำปางยังประสบข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ และกระบวนการบริหาร ทำให้การดูแลมักจำกัดอยู่ในกลุ่มเฉพาะและขาดความต่อเนื่อง

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่าคัมภีร์โบราณล้านนาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนภูมิปัญญา ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้คนในอดีต แม้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง แต่ปัจจุบันคัมภีร์หลายฉบับเริ่มเสื่อมสลาย สูญหาย หรือขาดการดูแลเหมาะสม ผู้วิจัยจึงดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง “คัมภีร์ล้านนา: การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์” มุ่งศึกษาความเป็นมา ลักษณะ และแนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ พร้อมพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสืบสานและดูแลมรดกทางวัฒนธรรม การวิจัยครั้งนี้มุ่งสร้างองค์ความรู้ระบบเกี่ยวกับคัมภีร์ล้านนา จัดทำฐานข้อมูลสำคัญสำหรับการศึกษา การอนุรักษ์ และเผยแพร่คุณค่าในระดับท้องถิ่นและวิชาการ ตลอดจนส่งเสริมความตระหนักและความภาคภูมิใจในมรดกภูมิปัญญาของชาวล้านนา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาและแนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนา
- 2) เพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา
- 3) เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนาในเขตพื้นที่จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอน มีดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสาร หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามกระบวนการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และองค์ความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณล้านนา
2. ติดต่อประสานงานกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ได้แก่ กลุ่มพระสงฆ์ นักวิชาการท้องถิ่น ราษฎรชาวบ้าน เพื่อขอความร่วมมือในการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูล
3. ดำเนินการวิจัยโดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ร่วม ระหว่างเชิงคุณภาพ (Qualitative method) และเชิงปริมาณ (Quantitative method) โดยมีขั้นตอน 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมทีมวิจัย

ได้มีการรวบรวมทีมวิจัย 2 ท่าน ได้แก่ พระมหากิริติ วรกิตติ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย และพระมหาบรรพต รัตนโชโต เป็นผู้ร่วมทำวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 ลงพื้นที่สำรวจเพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนา ในจังหวัดลำปาง ประกอบด้วย 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอเกาะคา และอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง รวม 7 แห่ง ได้แก่ 1) คัมภีร์ล้านนา วัดไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 2) คัมภีร์ล้านนา วัดปงสนุกเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 3) คัมภีร์ล้านนา วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 4) คัมภีร์ล้านนา วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 5) คัมภีร์ล้านนา วัดประตู่ต้นผึ้ง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 6) คัมภีร์ล้านนา วัดบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง และ 7) คัมภีร์ล้านนา วัดท่าแหน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาข้อมูลเอกสาร

การศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Study) โดยทำการศึกษา รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์โบราณล้านนา หนังสือ รายงานการวิจัย ดังนี้ 1) ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ที่เกี่ยวข้องทั้งที่จารึกด้วยอักษรธรรมล้านนา (ตัวเมือง) ศึกษาความเป็นมาของคัมภีร์โบราณล้านนา 2) ถอดองค์ความรู้คัมภีร์โบราณล้านนา ในจังหวัดลำปาง

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงกระบวนการศึกษาและการปฏิบัติจริงในชุมชน คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและประเมินผลอย่างเป็นระบบ คือ

1) แบบประเมิน IOC สำหรับผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย เพื่อให้การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์สามารถตอบโจทย์ความต้องการของสังคมได้อย่างสูงสุด

2) แบบสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณล้านนา โดยกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยพระสงฆ์ นักวิชาการท้องถิ่น และนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา จำนวน 30 รูป/คน ซึ่งแบบสัมภาษณ์ถูกออกแบบให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญ ได้แก่ ประวัติและข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ ข้อคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้ให้สัมภาษณ์

3) แบบประเมินกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา เพื่อสอบถามความคิดเห็นของพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง จำนวน 100 รูป/คน เกี่ยวกับความน่าเชื่อถือและประโยชน์ของกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าว เพื่อประเมินความเหมาะสมและคุณค่าของกิจกรรมต่อชุมชน

4) กิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา ซึ่งออกแบบขึ้นเพื่อรวบรวมและสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณล้านนา โดยนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำเป็นกิจกรรมและเนื้อหาที่สามารถถ่ายทอดให้ชุมชนและผู้สนใจเรียนรู้ต่อไป ทั้งนี้ การดำเนินงานทั้งหมดมุ่งสร้างกระบวนการวิจัยที่ต่อเนื่อง เชื่อมโยงระหว่างการศึกษา การวิเคราะห์ และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์จริงในชุมชนอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินคุณภาพ และวิเคราะห์สรุปกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา เพื่อตีพิมพ์บทความวิจัย เรื่อง คัมภีร์ล้านนา: การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ พร้อมจัดทำคู่มือการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาความเป็นมาและแนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนา

ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์หรือเอกสารจารของล้านนาเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา โครงสร้างทางสังคม จารีตประเพณี ตลอดจนองค์ความรู้ในหลากหลายสาขา โดยในการศึกษาครั้งนี้ “คัมภีร์โบราณล้านนา” หมายถึงเอกสารสำคัญ 2 ประเภท ได้แก่ คัมภีร์ใบลาน และคัมภีร์ปี่สา ประการแรก คัมภีร์ใบลานเป็นเอกสารที่จารอักษรลงบนใบลานที่ผ่านการตัดแต่งอย่างประณีตให้มีขนาดสม่ำเสมอ จากนั้นเจาะรูและร้อยด้วยสายสนองรวมเป็นชุด เรียกว่า “ผูก” เนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพระธรรม คำสั่งสอน เช่น พระไตรปิฎก โดยกระบวนการบันทึกดังกล่าวเรียกว่า “การจาร” ลักษณะของคัมภีร์ใบลานจึงมีได้ อยู่ในรูปแบบเล่มเช่นหนังสือกระดาษทั่วไป ทั้งนี้ มักมีไม้ประกบเป็นปกหน้าและปกหลังเพื่อเพิ่มความคงทนและความสวยงาม อีกทั้งยังมีการตกแต่งขอบใบลานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ล่องชาด ทองทิบ หรือฉบับลานดิบ นอกจากนี้ยังนิยมใช้ผ้าห่อและจัดทำหีบเย็บกำกับ เพื่อความเป็นระเบียบและสะดวกต่อการเก็บรักษาและสืบค้น ประการที่สอง คัมภีร์ปี่สาเป็นเอกสารโบราณของล้านนาในลักษณะสมุด ทำจากกระดาษที่นำมาต่อและพับเป็นเล่ม โดยผ่านการเคลือบและเสริมความแข็งแรงด้วยวัสดุธรรมชาติ ใช้สำหรับการบันทึกของพระสงฆ์และชุมชน เนื้อหาครอบคลุมทั้งพระธรรม คาถา พิธีกรรม ตำรายา ตลอดจนเรื่องการปกครอง พงศาวดาร และวรรณกรรม ซึ่งแพร่หลายในภาคเหนือ โดยเฉพาะในกลุ่มไทใหญ่ คัมภีร์ปี่สาจึงนับเป็นสื่อสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาของล้านนา ควบคู่กับคัมภีร์ใบลานอย่างมีนัยสำคัญ 2) ทั้งนี้ งานวิจัยได้กำหนดแนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนาในลักษณะกระบวนการ โดยเริ่มจากการให้ความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์ล้านนา ผ่านการฝึกอบรมทักษะการอ่านและการเขียนอักขระล้านนา เพื่อสร้างแรงจูงใจและเสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าแนวทางการอนุรักษ์ ประกอบด้วย 1) การสำรวจและจัดทำทะเบียน ดำเนินการสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์ใบลานจากวัดและสถานที่ต่าง ๆ ในจังหวัดลำปาง พร้อมจัดทำทะเบียนอย่างเป็นระบบ 2) การจัดเก็บและอนุรักษ์ จัดเก็บคัมภีร์ใบลานตามหลักวิชาการ เพื่อป้องกันความเสียหายและการเสื่อมสภาพ 3) การปริวรรตและการแปล ถอดความและแปลคัมภีร์เป็นอักษรไทยกลาง โดยยึดหลักภาษาร่วมสมัย เพื่อให้เข้าถึงและศึกษาได้สะดวกยิ่งขึ้น 4) การส่งเสริมการเรียนรู้ สนับสนุนการศึกษาเกี่ยวกับคัมภีร์ล้านนาในสถาบันการศึกษาและชุมชน 5) การเผยแพร่ความรู้ เผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ นิทรรศการ และสื่อออนไลน์ในรูปแบบต่างๆ และ 6) การสร้างเครือข่าย ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในจังหวัดลำปางและพื้นที่ใกล้เคียง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา

การเรียนรู้คัมภีร์ล้านนาเป็นแนวทางส่งเสริมความตระหนักถึงคุณค่า ผ่านการศึกษาและอนุรักษ์ภาษา วรรณกรรม และคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่จารึกด้วยอักษรธรรมล้านนา เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจอักขระ ภาษา และเนื้อหาคัมภีร์ สามารถอ่าน วิเคราะห์ และตีความได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตประจำวันและเผยแพร่ภูมิปัญญาวัฒนธรรมล้านนา โดยหลักสูตรดังกล่าวมุ่งสืบสานองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่บันทึกในคัมภีร์ล้านนา โดยเน้นให้ผู้เรียนสามารถอ่าน เขียน ฟัง และพูดภาษาล้านนาได้อย่างถูกต้อง พร้อมใช้เทคโนโลยีในการสืบค้นและเผยแพร่ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ ตามกระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา ประกอบด้วยโครงสร้าง ดังนี้

1.1) จุดประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้ คือ 1) เพื่อส่งเสริมทักษะการใช้ภาษา พัฒนาทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาล้านนา และสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูล 2) เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ในภาษาและอักขระล้านนา รวมถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ล้านนา 3) เพื่ออนุรักษ์และสืบทอด ส่งเสริมให้ตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนา และสามารถนำความรู้ไปเผยแพร่และบริการวิชาการแก่สังคม

1.2) เนื้อหาในชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) ภาษาและอักขระล้านนา เรียนรู้พื้นฐานภาษาล้านนา อักขระล้านนา รวมถึงไวยากรณ์และรูปแบบการเขียน 2) คัมภีร์ล้านนา ศึกษาเนื้อหาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ต่างๆ เช่น ไตรภูมิพระร่วง มงคลทิปนี 3) การประยุกต์ใช้ เรียนรู้วิธีการนำความรู้จากคัมภีร์ล้านนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การเทศนา การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และการอนุรักษ์วัฒนธรรมล้านนา และ 4) เทคโนโลยี ศึกษาการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีอื่นๆ ในการพิมพ์ การสืบค้น และการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับภาษาและคัมภีร์ล้านนา

1.3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นการสืบสานและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมล้านนา โดยเน้นการเรียนรู้ภาษาและอักษรธรรมล้านนา เพื่อการอ่านและการปริวรรตคัมภีร์โบราณ รวมถึงการนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ เช่น การศึกษา การท่องเที่ยว และการสร้างสรรค์งานศิลปะ ประกอบด้วย 1) การเรียนรู้ภาษาและอักษรธรรมล้านนา การฝึกอ่าน เขียน และทำความเข้าใจภาษาและอักษรธรรมล้านนา (ตัวเมือง) 2) การปริวรรตคัมภีร์โบราณ การถอดความและแปลคัมภีร์โบราณที่เขียนด้วยอักษรธรรมล้านนา ให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย 3) การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมล้านนา การเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิตของชาวล้านนา ผ่านการศึกษาคัมภีร์โบราณและวรรณกรรมต่างๆ และ 4) การประยุกต์ใช้ความรู้ การนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา ไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การสร้างสรรค์งานศิลปะและวรรณกรรม การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

2. กระบวนการของกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา กระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนาในจังหวัดลำปาง ประกอบด้วยหลายขั้นตอน เริ่มจากการเตรียมความพร้อมด้านภาษาและพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์ล้านนา จากนั้นศึกษาเนื้อหาอย่างละเอียด พร้อมวิเคราะห์ วิจัย และตีความตามหลักการและบริบทวัฒนธรรมล้านนา

รวมถึงฝึกอ่าน เขียน แปล และประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตประจำวันหรือการศึกษาต่อยอด โดยมีขั้นตอนดำเนินงาน ดังนี้

2.1) การเตรียมความพร้อม การเตรียมความพร้อมเป็นขั้นตอนสำคัญในการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา โดยเริ่มจากการศึกษาพื้นฐานทางภาษา ได้แก่ การเรียนรู้ตัวอักษรล้านนา คำศัพท์ สำนวน และไวยากรณ์ ที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์ รวมถึงการทำความเข้าใจพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์ล้านนา เช่น ประวัติความเป็นมา ประเภทของคัมภีร์ และความสำคัญของคัมภีร์ในวัฒนธรรมล้านนา ที่ปรากฏในจังหวัดลำปาง นอกจากนี้ ยังรวมถึง การศึกษาองค์ความรู้ทั่วไปที่เกี่ยวข้อง เช่น ประวัติศาสตร์ล้านนา ศาสนา และความเชื่อต่าง ๆ ของล้านนา ที่พบในจังหวัดลำปางและพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อสร้างความเข้าใจรอบด้านและเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาคัมภีร์ ในขั้นตอนถัดไป

2.2) การศึกษาเนื้อหาคัมภีร์ การศึกษาเนื้อหาคัมภีร์ล้านนาเริ่มจากการคัดเลือกคัมภีร์ที่ปรากฏ ในจังหวัดลำปาง ตามความสนใจและความเหมาะสมของผู้เรียน จากนั้นดำเนินการอ่านและแปลคัมภีร์ ทั้งฉบับภาษาเดิมและฉบับแปลเป็นภาษาไทย เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาอย่างละเอียด ต่อมาเป็นการวิเคราะห์และ วิจารณ์เนื้อหาโดยตีความตามบริบททางวัฒนธรรมล้านนา พร้อมทั้งพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างรอบด้าน สุดท้ายคือการฝึกฝนนำความรู้จากคัมภีร์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การนำหลักธรรม คำสอนมาปรับใช้ การใช้ความรู้ทางโหราศาสตร์ในการพยากรณ์ หรือการประยุกต์ใช้ความรู้ทางสมุนไพร เพื่อการรักษาโรค

2.3) การเรียนรู้เพิ่มเติม การเรียนรู้เพิ่มเติมเป็นขั้นตอนสำคัญในการขยายความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์ล้านนา โดยเริ่มจากการศึกษาต่อยอดในหัวข้อที่เกี่ยวข้อง เช่น ประวัติศาสตร์ล้านนา ภาษา ล้านนา รวมถึงศาสนา และความเชื่อที่พบในจังหวัดลำปาง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เชี่ยวชาญและผู้เรียนร่วมช่วยเสริมสร้าง ประสบการณ์และความเข้าใจในเนื้อหาอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การทำวิจัยเกี่ยวกับคัมภีร์ล้านนา ยังเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าในด้านวิชาการและการอนุรักษ์ ระยะเวลาในการเรียนรู้ อาจแตกต่างกันไปตามหลักสูตรและเป้าหมายของผู้เรียน โดยทั่วไปอาจใช้เวลาตั้งแต่ไม่กี่เดือนจนถึงหลายปี

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนาในเขตพื้นที่จังหวัดลำปาง

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่าความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนาอยู่ในระดับสูงอย่างสม่ำเสมอในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ซึ่งครอบคลุมหลากหลายมิติทั้งด้านคติความเชื่อ สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม โดยมีค่าเฉลี่ย 4.45 (S.D.=0.50) สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนามีความเหมาะสมและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างรอบด้านในด้านการนำไปใช้ประโยชน์ ผู้เรียนเห็นว่าเป็นการต่อยอดองค์ความรู้เพื่อการศึกษาและวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ (S.D = 4.57, S.D.=0.54) อีกทั้งกระบวนการเรียนรู้อย่างช่วยถ่ายทอดความรู้ใหม่ ๆ ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ (S.D.=4.58, S.D.=0.57) เมื่อพิจารณารายประเด็น พบว่าความพึงพอใจสูงสุดอยู่ที่การได้รับความรู้ใหม่ รองลงมาคือการเข้าถึงกระบวนการเรียนรู้ที่สะดวก และการนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ทางการศึกษา (S.D.=4.49 และ 4.48 ตามลำดับ) นอกจากนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามยังเห็นว่ากระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนามีคุณค่าทั้งในเชิงวิชาการ (S.D.=4.38, S.D.=0.66) และเชิงสังคม (S.D.=4.43, S.D.=0.57) รวมถึงสามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน (S.D.=4.43, S.D. = 0.59) แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของกระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนาในการสร้างองค์ความรู้ที่นำไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังตารางแสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับความความพึงพอใจเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา ดังนี้

รายการหัวข้อการประเมิน	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	การแปลค่า
1) หลักสูตรกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา มีเนื้อหาครอบคลุมหลายด้าน เช่น คติความเชื่อ สังคม ศาสนา วัฒนธรรม	4.55	0.50	ระดับมากที่สุด
2) หลักสูตรกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา มีกระบวนการที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย	4.49	0.59	ระดับมาก
3) หลักสูตรกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในเชิงวิชาการ	4.38	0.66	ระดับมาก
4) หลักสูตรกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา มีเนื้อหาเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทั่วไป	4.48	0.59	ระดับมาก
5) หลักสูตรกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา เป็นประโยชน์ต่อสังคมในภาพรวม	4.43	0.57	ระดับมาก
6) สามารถนำกระบวนการในหลักสูตรกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา มาศึกษาต่อยอดได้	4.57	0.54	ระดับมากที่สุด
7) สามารถนำเนื้อหาในหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.43	0.59	ระดับมาก
8) หลักสูตรกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา ให้องค์ความรู้ใหม่ๆ	4.58	0.57	ระดับมากที่สุด
รวม	4.49	0.29	ระดับมาก

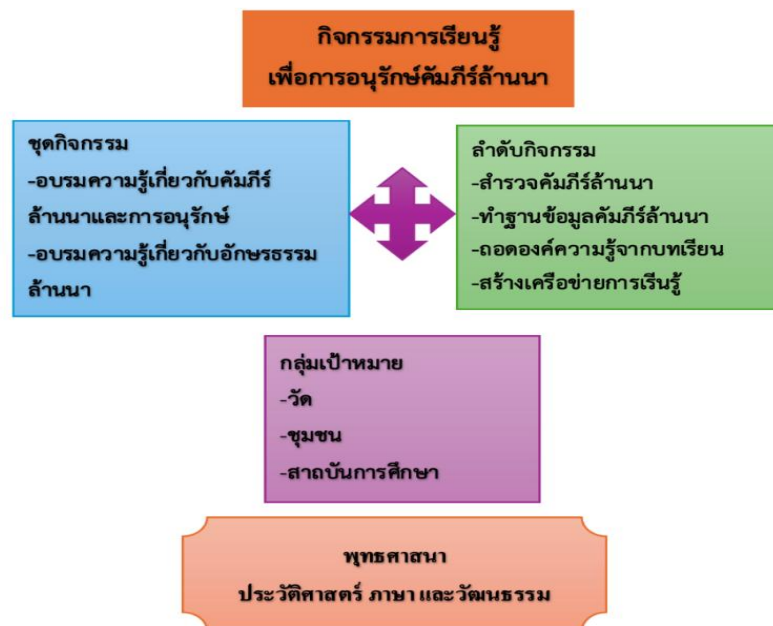
วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2569)

กล่าวโดยสรุป กระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนาได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมทั้งด้านเนื้อหาและกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความพึงพอใจในระดับสูง เนื่องจากตอบสนองต่อความต้องการทางวิชาการ สังคม วัฒนธรรม และการประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง อีกทั้งยังเอื้อต่อการพัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ สะท้อนถึงความเข้มแข็งของหลักสูตรในฐานะแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมที่เป็นระบบ

2) ผลการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า การส่งเสริมการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนาในจังหวัดลำปางและพื้นที่อื่น ๆ มีส่วนสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย อันส่งผลให้เกิดความตระหนักในคุณค่าของคัมภีร์ล้านนา การอนุรักษ์ดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน เพื่อคงไว้ซึ่งมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยพื้นที่ที่ควรได้รับการส่งเสริม ได้แก่ สถาบันการศึกษา วัด และชุมชน เป็นต้น

กระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนา ประกอบด้วย 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1) การจัดเก็บและทำนุบำรุง จัดเก็บคัมภีร์โบราณในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ซ่อมแซมคัมภีร์ที่ชำรุด และพัฒนาฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เพื่อใช้ในการศึกษา 2) การศึกษาและถ่ายทอดองค์ความรู้ ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหา ปกิณกะคัมภีร์ และจัดกิจกรรมอบรมเพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ผู้สนใจ 3) การสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าและเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนา 4) การบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคส่วน ประสานการดำเนินงานระหว่างสถาบันการศึกษา วัด และชุมชน เพื่อร่วมกันสืบสานองค์ความรู้และคติชนล้านนาที่ปรากฏในคัมภีร์

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

การเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณล้านนาเน้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงลักษณะทางกายภาพของโบราณที่เปราะบางและเสื่อมสภาพได้ง่าย การเรียนรู้จึงครอบคลุมทั้งการเห็นคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาและการเข้าใจกระบวนการอนุรักษ์อย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การสำรวจสภาพต้นฉบับ การจัดหมวดหมู่ การทำความสะอาดและบำรุงรักษา การซ่อมแซม ไปจนถึงการจัดเก็บตามหลักวิชาการ เพื่อยืดอายุการใช้งานของคัมภีร์ นอกจากนี้ยังรวมถึงการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อปริวรรต ตีความ ศึกษาวิจัย และเผยแพร่เนื้อหาให้สาธารณชนเข้าถึงได้ ช่วยสร้างมิติความเข้าใจใหม่ทั้งด้านศาสนา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นของล้านนา

องค์ความรู้จากกิจกรรมนี้สามารถจัดเป็น 3 มิติสำคัญ ได้แก่

1) มิติทางพระพุทธศาสนา คัมภีร์โบราณล้านนาเป็นแหล่งความรู้หลักธรรม คำสอน และประเพณีทางพระพุทธศาสนา สะท้อนความศรัทธาของชาวล้านนาที่นับถือพุทธนิกายลังกาวงศ์ เช่น การจารึกพระไตรปิฎกในสมัยพระเจ้าติโลกราช คัมภีร์ประเภทต่าง ๆ เช่น ชาดก นิทานธรรมะ และคาถา ทำหน้าที่เป็น “สื่อกลางทางวัฒนธรรม” ถ่ายทอดหลักธรรมและคติทางศีลธรรมอย่างเข้าถึงง่าย พร้อมสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปรับสืบทอดให้สอดคล้องบริบทสังคม นอกจากนี้ คัมภีร์ยังแสดงความผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผีและอำนาจเหนือธรรมชาติกับพระพุทธศาสนาอย่างกลมกลืน สะท้อนความยืดหยุ่นทางวัฒนธรรมและลุ่มลึกทางจิตวิญญาณของชาวล้านนา

2) มิติทางประวัติศาสตร์ คัมภีร์โบราณและเอกสารโบราณเป็นหลักฐานสำคัญที่บันทึกเรื่องราวด้านประวัติศาสตร์ สังคม และศาสนาของอาณาจักรล้านนา ทั้งคัมภีร์โบราณ พับสา และจารึกช่วยให้เข้าใจพัฒนาการของอาณาจักร ตำนานท้องถิ่น วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ข้อมูลกฎหมายและการปกครอง นักวิจัยจึงเห็นว่าการศึกษาเอกสารเหล่านี้ไม่เพียงเก็บข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ แต่ยังรื้อฟื้นความทรงจำและอัตลักษณ์ของชุมชนล้านนา ให้สามารถฟื้นฟูองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ได้อย่างสมบูรณ์และยั่งยืน

3) มิติทางภาษาและวรรณกรรม คัมภีร์โบราณสะท้อนตัวตนทางวัฒนธรรมของชาวล้านนา ทั้งวรรณกรรมมุขปาฐะและงานเขียนลายลักษณ์อักษร ถ่ายทอดคติความเชื่อ ศรัทธา และวิถีชีวิต วรรณกรรมสำคัญ เช่น ตำนานมูลศาสนา พระแก้วดอนเต้า ตำนานเชื้อเจ้าเจ็ดตน และบันทึกเหตุการณ์สำคัญ เช่น ประวัติครุบาโนแห่งวัดปงสนุก นอกจากนี้ คัมภีร์ยังใช้ภาษาหลากหลาย เช่น บาลี ล้านนา ไทยใหญ่ ไทยลื้อ ไทยจีน และลาว พร้อมอักษรหลากหลาย เช่น ธรรมล้านนา ธรรมเขิน ธรรมลื้อ ขอม และไทยใหญ่ สะท้อนความซับซ้อนของการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนในภูมิภาค

สรุปแล้ว คัมภีร์และวรรณกรรมล้านนาเป็นมรดกทางปัญญาที่เปิดเผยโครงสร้างวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และโลกทัศน์ของผู้คน อีกทั้งสะท้อนบทบาทของภาษาและอักษรในการกำหนดอัตลักษณ์ของสังคม การอนุรักษ์ศึกษา และเผยแพร่คัมภีร์จึงเป็นภารกิจสำคัญที่ช่วยธำรงรากเหง้าภูมิภาคและส่งเสริมความมั่นคงทางวัฒนธรรมสู่อนาคตอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า คัมภีร์ล้านนาเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่สะท้อนประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปะ และภูมิปัญญาของล้านนา โดยบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ บนใบลานและพับสา ด้วยอักษรล้านนา การศึกษาพบว่าเนื้อหาคัมภีร์ล้านนาสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ เอกสารเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และเอกสารทั่วไป สำหรับเอกสารเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พบว่าประกอบด้วยคัมภีร์ปิฎกทั้งสาม คือ พระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม รวมถึงคัมภีร์ชาดก ตำนานมูลศาสนา และตำนานท้องถิ่นที่สอดแทรกคติคำสอนทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังพบคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ เช่น “บาฬีมูลกัจจาย” ซึ่งสะท้อนถึงการใช้คัมภีร์เพื่อการเรียนภาษาบาลีและการศึกษาพระธรรมอย่างเป็นระบบ ส่วนเอกสารทั่วไป ครอบคลุมตำนาน ประวัติศาสตร์เมือง เอกสารฤกษ์ยาม ยันต์ รวมถึงคติชนวิทยาล้านนา เช่น พิธีกรรมและคำว ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนและคติเตือนใจ ตลอดจนบันทึกส่วนตัวของบุคคลในอดีต ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้คัมภีร์เป็นแหล่งความรู้ด้านสังคม วัฒนธรรม และประเพณีของล้านนา

ผลการศึกษาข้างชี้ให้เห็นว่า การอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนาไม่เพียงช่วยรักษามรดกทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความตระหนักและความภาคภูมิใจของคนรุ่นหลังต่อมรดกทางวัฒนธรรม การรักษาและส่งเสริมคัมภีร์เหล่านี้จึงควรเน้นคุณค่าและความสำคัญของเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ และสนับสนุนการเรียนรู้วิธีอนุรักษ์อย่างเป็นระบบและสมบูรณ์ ทั้งนี้ จากการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยหลายเรื่องที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนา ดังเช่น ผลงานวิจัยของ Phrachayananthamuni et al. (2017) เรื่อง “การสืบค้นและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานล้านนาของวัด เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นภาคเหนือ” ที่ได้ศึกษาถึง วิธีการสืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน ล้านนาในกลุ่มภาคเหนือ การอนุรักษ์และฟื้นฟูคัมภีร์ใบลานล้านนาที่มีอยู่ในชุมชนให้คงอยู่โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศและการทำทะเบียนรายการ ทำดัชนีการสืบค้นอย่างเป็นระบบ ที่ไม่ซ้ำซ้อนกับแหล่งข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว เป็นการเพิ่มฐานข้อมูลใหม่เข้าสู่ระบบ และงานวิจัยของ (PhrakruSantayaphirat (Santi Santikaro), 2023) เรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” ที่ได้ศึกษาถึง กระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน และแนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนาอย่างมีระบบจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องมีความร่วมมือหลายภาคส่วนด้วยกัน

ผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนาได้รับความสนใจและถูกออกแบบอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมด้านภาษา วัฒนธรรม และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทักษะการใช้ภาษาและอักษรล้านนา ทั้งการฟัง พูด อ่าน และเขียน พร้อมการประยุกต์เทคโนโลยีในการสื่อสารและเผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรม อีกทั้ง ผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีความเข้าใจภาษาและอักษรล้านนาเพิ่มขึ้น ตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถถ่ายทอดหรือประยุกต์ความรู้ในการบริการวิชาการแก่สังคมได้ นอกจากนี้ ผู้เรียนยังสามารถอ่านและปริวรรตคัมภีร์โบราณ

รวมถึงนำความรู้ไปใช้ในการด้านการศึกษา การท่องเที่ยว และการสร้างสื่อเผยแพร่วัฒนธรรม ส่งผลให้กิจกรรมเกิดประโยชน์อย่างต่อเนื่องทั้งในระดับบุคคลและชุมชน ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง เช่น การปริวรรตคัมภีร์ใบลานล้านนาของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ที่สร้างฐานข้อมูลคัมภีร์ของวัดสันฐานและวัดนาแก้ว อำเภอแม่ทะ เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถสืบค้นข้อมูลตามชื่อเรื่อง หมวดหมู่ ปีที่สร้าง ผู้ปริวรรต และแหล่งที่มา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Phramaha Prakasit Sirimetho (Thitipasittikorn), 2019) เรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมแก่เยาวชนในจังหวัดนครปฐมและสุพรรณบุรี” ซึ่งพบว่าการบูรณาการหลักการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ช่วยให้การอนุรักษ์คัมภีร์มีประสิทธิภาพ และยังย่น พร้อมสนับสนุนการสืบสานมรดกภูมิปัญญาไทย และยึดอายุคัมภีร์ใบลานให้เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการศึกษาและค้นคว้า ทั้งด้านหลักธรรมคำสอน นิทานพื้นบ้าน ชาดก และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การแพทย์พื้นบ้าน โหราศาสตร์ และงานหัตถศิลป์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การส่งเสริมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนาในจังหวัดลำปางถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนการอนุรักษ์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจสูง เนื่องจากหลักสูตรครอบคลุมทั้งเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ สามารถตอบสนองความต้องการด้านวิชาการ สังคม วัฒนธรรม และการประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง กิจกรรมยังช่วยสร้างความตระหนักถึงคุณค่าและต่อยอดองค์ความรู้ของคัมภีร์ล้านนาอย่างเป็นระบบ อีกทั้งการส่งเสริมการเรียนรู้สามารถขยายผลได้หลายรูปแบบ ได้แก่ การอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการอ่าน การแปลคัมภีร์ใบลาน และการทำผ้าห่อคัมภีร์ให้แก่พระสงฆ์ นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป การจัดนิทรรศการทั้งแบบหมุนเวียนและถาวรในพิพิธภัณฑ์ ตลอดจนการเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อออนไลน์ สิ่งพิมพ์ และช่องทางการศึกษาอื่น ๆ ผลลัพธ์จากกิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงทำให้คัมภีร์ล้านนาเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และศาสนาเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์คัมภีร์ในชุมชน วัด และสถาบันการศึกษาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrapissanupol Suwunnarupo et al. (2019) เรื่อง “กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง” ที่ได้ส่งเสริมการเรียนรู้และขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ การอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนายังสะท้อนปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการอนุรักษ์ โดยกระบวนการเรียนรู้สอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ ผ่านการวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการจารคัมภีร์ วัตถุประสงค์และบริบททางสังคมการเมือง รวมทั้งการเชื่อมโยงความรู้ทางวิชาการเพื่ออธิบายข้อค้นพบและตีความเชิงลึกบนพื้นฐานสมมติฐานและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์ล้านนา

สรุป

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์คัมภีร์ล้านนาในจังหวัดลำปาง โดยเริ่มจากการสำรวจและจัดเก็บคัมภีร์อย่างเป็นระบบ ก่อนนำไปสู่การฟื้นฟูและเผยแพร่ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความตระหนักและแรงจูงใจในการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาครอบคลุมการวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพ รูปแบบการจาร และเนื้อหาคัมภีร์ พร้อมศึกษากระบวนการอนุรักษ์ตามงานวิจัยก่อนหน้า โดยเน้นความร่วมมือจากหลายภาคส่วนและการจัดทำฐานข้อมูลดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการสืบค้นและเผยแพร่ความรู้ และผลการศึกษาชี้ว่าการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนาอย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยการวิเคราะห์เชิงลึกในบริบททางสังคมและการเมือง พร้อมบูรณาการความรู้ทางวิชาการหลากหลายสาขา เพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจและการตีความคัมภีร์ในปัจจุบัน กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางและปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการอนุรักษ์ โดยมีการวิเคราะห์รูปแบบและจุดประสงค์การจารคัมภีร์ในบริบทสังคมและการเมืองอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนาควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลอย่างละเอียด พร้อมวิเคราะห์บริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ควบคู่กับการบูรณาการเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อคงไว้ซึ่งคุณค่าและความเปราะบางของคัมภีร์อย่างยั่งยืน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม สำนักงานการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำปาง วัดในพื้นที่ ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมล้านนา และเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรนำผลการวิจัยไปใช้ดำเนินการ ดังนี้

1) จัดตั้งคณะทำงานบูรณาการจากหน่วยงานด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และเทคโนโลยี เพื่อจัดเก็บและบันทึกข้อมูลคัมภีร์ล้านนาอย่างเป็นระบบ พร้อมพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัลเพื่อการสืบค้นและเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ

2) ส่งเสริมการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชนเกี่ยวกับคุณค่าและแนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนา ตลอดจนสนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนในการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้และพัฒนางานวิจัยเชิงลึกอย่างต่อเนื่อง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความสนใจและตระหนักถึงคุณค่าของคัมภีร์มากยิ่งขึ้น โดยกิจกรรมที่ประสบผลสำเร็จคือกิจกรรมที่บูรณาการองค์ความรู้ด้านศาสนา ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดนิทรรศการ และการถ่ายทอดความรู้จากพระภิกษุ นักวิชาการ หรือปราชญ์ท้องถิ่น ตลอดจนการใช้สื่อ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2569)

ดิจิทัลในการเผยแพร่ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการมีส่วนร่วมและเรียนรู้เชิงประสบการณ์อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วัดและเครือข่ายพระสงฆ์ในชุมชน ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมล้านนา กลุ่มเยาวชนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรนำผลการวิจัยไปใช้ดำเนินการ ดังนี้

- 1) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนาอย่างต่อเนื่อง โดยบูรณาการองค์ความรู้ด้านศาสนา ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม เพื่อสร้างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์คัมภีร์
- 2) พัฒนาและประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแพร่และจัดกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงองค์ความรู้ และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับคนรุ่นใหม่เป็นต้น

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนา ในจังหวัดลำปางได้รับการตอบรับอย่างดีทั้งจากพระสงฆ์และประชาชน โดยกิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมทั้งด้านเนื้อหาและกระบวนการ นอกจากนี้ กิจกรรมดังกล่าวสามารถบูรณาการองค์ความรู้ทางศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตได้อย่างกลมกลืน ส่งผลให้เกิดแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คัมภีร์อย่างต่อเนื่อง ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาท้องถิ่น สำนักงานพระพุทธศาสนา วัดในพื้นที่ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ดังนี้

- 1) ขยายผลและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์ล้านนา โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา วัด และชุมชน เพื่อจัดทำหลักสูตรหรือโครงการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมที่เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มวัย
- 2) สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรในการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้และอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนา ทั้งในรูปแบบสื่อดิจิทัลและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อเสริมความต่อเนื่องและขยายผลสู่ระดับภูมิภาค

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1. ศึกษาและพัฒนาเทคโนโลยีเครื่องมือใหม่ในการรวบรวม จัดเก็บ และวิเคราะห์ข้อมูลคัมภีร์ล้านนา อย่างเป็นระบบ พร้อมสร้างฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมได้อย่างครอบคลุม และเข้าถึงง่าย

2.2. วิจัยการใช้สื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์ในการเผยแพร่ความรู้คัมภีร์ล้านนา เพื่อเพิ่มการเข้าถึง การมีส่วนร่วม และความต่อเนื่องของการเรียนรู้สำหรับประชาชนทุกกลุ่มวัย

2.3. ปปรวรรตและถดถอดค้ความรู้จากคัมภีร์ล้านนาในส่วที่ยังไม่เคยศีกษา พร้อมพัฒนาหลักสูตร การเรียนรู้และศีกษากระบวนการผลิตคัมภีร์ไบลาณ เพื่อส่งเสริมความรู้เชิงวิชาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเศรษฐกิจชุมชน

Reference

- Chanhom, L. (1995). *Lanna local literature*. (4th ed.). Chiang Mai: Trusawin.
- Phrachayananthamuni. et al. (2017). *A study on the exploration, systematization, and conservation of ancient manuscripts in temples and the transmission of Lanna wisdom for the development of local learning resources in Nan Province*. (Research report). Nan: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Nan Buddhist College.
- Phrakru Santayaphirat (Santi Santikaro). et al. (2023). The Guidelines for the Conservation of Palm Leaf Manuscripts at Wat Khongkharam, Photharam District, Ratchaburi Province. *Journal of Institute of Trainer Monk Development*, 6(1), 130–144.
- Phramaha Prakasit Sirimetho (Thitipasittikorn). (2019). *A Model for the Conservation of Ancient Manuscripts to Promote Cultural Learning among Youths in Nakhon Pathom and Suphan Buri Provinces*. (Research report). Nakhon Pathom: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phutthapanya Sridvaravati Buddhist College.
- Phrapissanupol Suwunnarupo. et al. (2019). *Learning and Cultural Refinement Processes in Ancient Lampang Manuscripts for Educational Institutions in Lampang Province*. (Research report). Lampang: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lampang Buddhist College.
- Premjit, S. et al. (2005). *Project on Transliteration of Lanna Scriptures: Transliteration and Analysis of Lanna Law*. (Research report). Chiang Mai: Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus.
- Thaweekul, W. (2018). “The Construction of Lampang’s History by Local Intellectuals.” *Journal of Local Administration, Lampang Rajabhat University*, 11(1), 57-77.
- The Committee of Wat Phra That Lampang Luang. (1970). *The Legend of Phra That Lampang Luang, the Legend of the Emerald Buddha, and the Legend of the Seven Lords*. Lampang: Sinpradit Printing House.